

مقدمه

درباره تاریخ بعثت رسول خدا (صلی الله علیه وآله) در روایات و احادیث شیعه و اهل سنت اختلاف است و مشهور میان علماء و دانشمندان شیعه آن است که بعثت آنحضرت در بیست و هفتم رجب سال چهلّم عام الفیل بوده، چنانچه مشهور میان علماء و محدثین اهل سنت آن است که این ماجرا در ماه مبارک رمضان آن سال انجام شده که در شب و روز آن نیز اختلاف دارند، که برخی هفده رمضان و برخی هیجدهم و جمعی نیز تاریخ آنرا بیست و چهارم آن ماه دانسته اند. (1) و البته در پاره ای از روایات شیعه نیز بعثت رسول خدا (صلی الله علیه وآله) در ماه رمضان ذکر شده مانند روایت عیون الاخبار صدوق (ره) که متن آن اینگونه است که:

وقتی شخصی به نام فضل از امام رضا (علیه السلام) می پرسد که چرا روزه فقط در ماه مبارک رمضان فرض شد و در سایر ماهها فرض نشد؟ امام (علیه السلام) در پاسخ او فرمود:

«لَإِنَّ شَهْرَ رَمَضَانَ هُوَ الشَّهْرُ الَّذِي أَنْزَلَ اللَّهُ تَعَالَى فِيهِ الْقُرْآنَ...»

تا آنجا که میفرماید: «... و فيه نبی محمد صلی الله علیه و آله» -یعنی بدان جهت که ماه رمضان همان ماهی است که خدای تعالی قرآن را در آن نازل فرمود ... و همان ماهی است که محمد (صلی الله علیه و آله) در آن به نبوت برانگیخته شد ... (2) که چون مخالف با روایات دیگر شیعه در اینباره بوده است.

مرحوم مجلسی احتمال تقیه در آن داده، و یا فرموده که باید حمل بر برخی معانی دیگری جز معنای بعثت اصطلاحی شود، زیرا تاریخ بیست و هفتم ماه رجب بنظر آن مرحوم نزد علمای امامیه مورد اتفاق و اجماع بوده و گفته است: «... و علیه اتفاق الامامیه».

و اما نزد محدثین و علمای اهل سنت همانگونه که گفته شد مشهور همان ماه رمضان است (3)، اگر چه در شب و روز آن اختلاف دارند، و در برابر آن نیز برخی از ایشان دوازدهم ماه ربیع الاول و یا دهم آن ماه، و برخی نیز مانند شیعه بیست و هفتم رجب را تاریخ بعثت دانسته اند. (4) و بدین ترتیب اقوال درباره تاریخ ولادت آنحضرت بدین شرح است:

1- بیست و هفتم ماه رجب و این قول مشهور و یا مورد اتفاق علمای شیعه و برخی از اهل سنت است (5).

2- ماه رمضان (17 یا 18 یا 24 آن ماه) و این قول نیز مشهور نزد عامه و اهل سنت است (6).

3- ماه ربیع الاول (دهم و یا دوازدهم آن ماه) و این قول نیز از برخی از اهل سنت نقل شده (7).

و اما مدرک این اقوال:

مدرک شیعیان در این تاریخ یعنی 27 رجب، روایاتی است که از اهل بیت عصمت و طهارت رسیده مانند روایاتی که در کتاب شریف کافی از امام صادق (علیه السلام) و فرزند بزرگوارش حضرت موسی بن جعفر (علیه السلام) روایت شده، و نیز روایتی که در امالی شیخ (ره) از امام صادق (علیه السلام) نقل شده است (8) و از آنجا که «اهل البیت ادری بما فی البیت» گفتار این بزرگواران برای ما معتبرتر از امثال عبید بن عمیر و دیگران است. و اما اهل سنت که عموماً ماه رمضان را تاریخ بعثت دانسته اند مدرک آنها در این گفتار اجتهادی است که از چند نظرمخدوش و مورد مناقشه است، و آن اجتهاد این است که فکر کرده اند بعثت رسول خدا توأم با نزول قرآن بوده، و نزول قرآن نیز طبق آیه کریمه: (شَهْرُ رَمَضَانَ الَّذِي أُنْزِلَ فِيهِ الْقُرْآنُ...) (9) در ماه مبارک رمضان انجام شده، و با این دو مقدمه نتیجه گیری کرده و گفته اند: بعثت رسول خدا در ماه رمضان بوده است، در صورتیکه هر دو مقدمه و نتیجه گیری مورد خدشه است زیرا:

اولاً- این گونه آیات که با لفظ «انزال» آمده بگفته اهل تفسیر و لغت مربوط به نزول دفعی قرآن کریم است- چنانچه مقتضای لغوی آن نیز همین است- نه نزول تدریجی آن، و دراینکه نزول دفعی آن به چه صورتی بوده و معنای آن چیست.

اقوال بسیاری وجود دارد که نقل و تحقیق در اینباره از بحث تاریخی ما خارج است. و قول مشهور آن است که ربطی به مسئله بعثت رسول خدا (صلی الله علیه وآله) که بگفته خود آنها بیشتر از چند آیه معدود بر پیغمبر اکرم نازل نشد ندارد، و مربوط است به نزول دفعی قرآن بر بیت المعمور و یا آسمان دنیا- چنانچه سیوطی و دیگران در ضمن چند حدیث در کتاب در المنثور و اتقان از ابن عباس نقل کرده اند- و عبارت یکی از آن روایات که سیوطی آنرا در در المنثور در ذیل همین آیه از ابن عباس روایت کرده اینگونه است که گفته است: «شهر رمضان و اللیلة المباركة و لیلة القدر فان لیلة القدر هی اللیلة المباركة و هی فی رمضان، نزل القرآن جملة واحدة من الذکر الی البیت المعمور، و هو موقع النجوم فی السماء الدنیا، حیث وقع القرآن، ثم نزل علی محمد (صلی الله علیه وآله) بعد ذلک فی الامر و النهی و فی الحروب رسلاً رسلاً» (10) .

یعنی ماه رمضان و شب مبارک و شب قدر که شب قدر همان شب مبارک است که در ماه رمضان است و قرآن در آنشب یکجا از مقام ذکر به بیت المعمور یعنی محل وقوع ستارگان در آسمان دنیا نازل شد و سپس تدریجاً پس از آن در مورد امر و نهی و جنگها بر محمد (صلی الله علیه وآله) فرود آمد.

و به این مضمون حدود ده روایت از او نقل شده است.

و متن روایت دیگری که از طریق ضحاک از ابن عباس روایت کرده چنین است:

«نزل القرآن جملة واحدة من عند الله من اللوح المحفوظ الى السفرة الکرام الکاتبین فی السماء الدنیا فجمعه السفرة علی جبرئیل عشرين لیلة، و نجمه جبرئیل علی النبی عشرين سنة» (11) .

یعنی قرآن یکجا از نزد خدای تعالی از لوح محفوظ به سفیران (فرشتگان) گرامی و نویسندگان آن در آسمان دنیاناازل گردید و آن سفیران در بیست شب تدریجاً آنرا بر جبرئیل نازل کردند، و جبرئیل نیز در بیست سال آنرا

بررسول خدا نازل کرد.

این درباره اصل نزول قرآن در ماه مبارک رمضان و شب قدر.

و ثانیاً- در مورد قسمت دوم استدلال ایشان که نزول قرآن راتوام با بعثت رسول خدا (صلی الله علیه وآله) دانسته اند. آن نیز مخالف با گفتار خودشان بوده و مخدوش است، زیرا عموم مورخین و محدثین اهل سنت معتقدند که نبوت و بعثت رسول خدا در آغاز بصورت رؤیا و در عالم خواب بوده و پس از گذشت مدتها که برخی آنرا شش ماه و برخی سه سال و برخی کمتر و بیشتر دانسته اند در عالم بیداری به آنحضرت وحی شد و جبرئیل بر آن بزرگوار نازل گردید و قرآن را آورد.

و این جزء نخستین حدیثهای صحیح بخاری است که ازعایشه نقل کرده که گوید:

اول ما بدیء به رسول الله (صلی الله علیه وآله) من الوحي الرؤيا الصادقة في النوم و كان لا يري روي الا جاءت مثل فلق الصبح، ثم حبب اليه الخلاء فكان يخلو بغار حراء فيتحنث فيه الليالي ذوات العدد قبل ان ينزع الى اهله و يتزود لذلك، ثم يرجع الى خديجه فيتزود لمثلها، حتى جاءه الحق و هو في غارحراء، فجاءه الملك فقال: اقرا ... و البته ما در آینده روی این حدیث و ترجمه آن مشروحا بحث خواهیم کرد، و این مطلب را تذکر خواهیم داد که در این حدیث جای این سؤال هست که آیا عایشه این حدیث را از چه کسی نقل کرده و آیا گوینده حدیث رسول خدا (صلی الله علیه وآله) بوده یا دیگری، زیرا خود عایشه که در هنگام نبوت رسول خدا (صلی الله علیه وآله) هنوز بدنیا نیامده بود و قاعدتا این روایت را از دیگری نقل کرده است، ولی در اینجا از او نام نبرده ... ! مگر اینکه بگویند: این اجتهاد و نظریه خود ایشان بوده که در اینباره اظهار کرده اند که در اینصورت این روایت خود عایشه است و نظریه او است که در اینباره اظهار داشته و از باب حجیت روایت خارج شده و مانند نظرات دیگر میشود که لابد برای امثال بخاری که کتاب خود را با امثال آن افتتاح و آغاز کرده حجیت داشته ... و بهر صورت پاسخ این سؤال را باید آنها بدهند!

ولی این مطلب بخوبی از این حدیث معلوم میشود که میان نزول وحی بر رسول خدا و نزول قرآن فاصله زیادی وجود داشته و توأم با یکدیگر نبوده و در نهایت ابن اثیر در ماده «جزء» در ذیل حدیث «الرؤيا الصالحة جزء من سبعين جزء من النبوة» (12) آمده است که گوید:

«و كان في اول الامر يرى الوحي في المنام و دام كذلك نصف سنة، ثم رأى الملك في اليقظة». (13) و نظیر این گفتار را سیوطی در کتاب اتقان ذکر کرده (14).

و بلکه برخی از ایشان فاصله میان بعثت رسول خدا (صلی الله علیه وآله) و نزول قرآن را چنانچه گفتیم سه سال دانسته و به این مطلب تصریح کرده اند، که یکی از آنها روایت زیر است که ابن کثیر آنرا صحیح و معتبر دانسته و آن روایت امام احمد بن حنبل است که بسند خود از شعبی روایت کرده که گوید:

«ان رسول الله (صلی الله علیه وآله) نزلت عليه النبوة و هو ابن اربعين سنة، فقرن بنبوته اسرافيل ثلاث سنين، فكان يعلمه الكلمة و الشئ ءو لم ينزل القرآن، فلما مضت ثلاث سنين قرن بنبوته جبرئيل، فنزل القرآن على لسانه عشرين سنة، عشرا بمكة و عشرا بالمدينة، فمات و هو ابن ثلاث و ستين سنة» (15).

و نظیر همین گفتار از دیگران نیز نقل شده (16).

و البته ما اکنون در مقام بحث کیفیت نزول قرآن کریم و نزول دفعی و تدریجی و تاریخ نزول و بحثهای دیگری که مربوط به نزول قرآن است نیستیم، و اساساً آن بحثها از بحث تاریخی مآخارج است، و مرحوم علامه طباطبائی و دیگران در اینباره تحقیق و قلمفرسائی کرده اند که میتوانید به کتاب المیزان و کتابهای دیگر مراجعه نمائید (17) و

تنها در صدد پاسخگوئی به این استدلال بودیم که بعثت رسول خدا (صلی الله علیه وآله) مقارن با نزول قرآن نبوده و از این راه نمیتوان تاریخ بعثت رسول خدا (صلی الله علیه وآله) را بدست آورد.

پی نوشت ها :

- 1-بحار الانوار ج 18 ص 190 و سيرة النبوة ابن كثير ج 1 ص 393.
- 2-عیون اخبار الرضا (علیه السلام) ص 361.بحار الانوار ج 18 ص 190.
- 3-سيرة النبوة ابن كثير ج 1 ص 392.
- 4-بحار الانوار ج 18 ص 190 و ص 204-205 سيرة النبوة ابن كثير ج 1 ص 392.
- 5-بحار الانوار ج 18 ص 190 و تاريخ الخميس ج 1 ص 280 و 281.
- 6-و (7) سيرة النبوة ابن كثير ص 392.
- 8-بحار الانوار ج 18 ص 189 و 190.
- 9-سوره بقره آیه 185، البته آیات دیگری هم مانند آیه انا انزلناه فی لیلة القدر وانا انزلناه فی لیلة مبارکه درباره تاریخ نزول قرآن وجود دارد ولی صراحتی درمورد نزول آن در ماه رمضان ندارد ...
- 10-در المنثور ج 1 ص 189.
- 11-الاتقان ج 1 ص 69.
- 12-خواب خوب جزئی از هفتاد جزء نبوت است.
- 13-و در آغاز کار وحی را در خواب میدید و این جریان ششماه طول کشید، سپس فرشته را در بیداری مشاهده کرد ...
- 14-الاتقان ج 1 ص 70-71.
- 15-سیره نبویه ابن كثير ج 1 ص 388.
- 16-الصحيح من السيرة ج 1 ص 194.
- 17-الميزان ج 2 ص 12-28.